

Achtste Boeck;

Van de Wilde Bloemen/ ende sommige andere.

VOORREDEN.

De Wilde bloemen / die wij in dit Achtste Boeck sullen gaen beschrijven / worden van ons genaemt al de gene die in de bouwlanden / ackers oft saeylanden / inde velden / ende heure canten / in de bosschen / beemden ende weyen / ende oock in de poelachtige gewesten gemeynlijck van sels plegen te groeyen; maer in de hoven seer seldom gebroecht worden / als tot het verciersel van dien niet met allen / oft immers heel luttel dienende; en daerom niet veel geacht oft gesocht en zijn. Daerom zijn nochtans ettelijcke van dese bequaem om onder de cranfcrupderen gherekent / ende in de tuylkens ghedaen te wesen / ende besonder van de landts machden oft boerinnen om heur meyen te maecten gebuyct worden. Veel van dese zijn oock bequaem om onder de geneesmiddelen te doen. Daerenboven hebben wij mitsgaders de voorseyde oock sommighe hofcrupden oft tamme bloemen moeten vermengen ende te samen beschrijven / om dat heur gelijcke verwe / gedaente ende geslacht ons daer toe verweckt / iae bijnae gedwongen heeft.

Voorts soo hebben wij in dit Boeck oock sommige Wilde bloemen achtergelaten / ende overgeslaghen / die welcke oft om de gelijkenisse die sij t'zij van naeme t'zij van gedaente ende gheslachte met de Violetten oft Noosen hadden / om dies wille oock van ons in de voorgaende boecken te voren beschreven zijn gheweest / oft om de selve oorsaecke hier naemaels bij heur medesooten en gelijcke geslachten bequaemlijcker beschre- ven sullen worden in eenige van de naevolgende stuelen van dit onse Cruydtboeck. Daerom sal het oock somtijts gebeuren dat onder het eene geslacht soodanich gewas gerekent sal worden / dat elders met goede reden soude mogen beschreven geweest zijn. Twelck wij nu hebben willen vermaenen int verbijsaen / op dat een ieder alle de gelijcke crupden bij een niet en verwacht / maer het gantsch boeck door soecke. Want veel crupden schijnen den anderen seer te gelijcken / die nochtans eenich ander veel naeder bjscomen / alsinen die gedaente wel overweegt ende aenmerckt.

HET I. CAPITTEL.

Van Lisch / oft Ireos / ende sijn geslachten.

Geslachten.

De gheslachten van Lisch / aengaende de vertue van de bloeme van den anderen verschildende / sijn veelverhaende / soo Dioscorides seer merckelijck ende elckerlijck te kennen heeft gheschreven. Want de bloemen van Lisch / sepe sij / sijn verscheiden van verwen / te weten witt / oft geel / oft swart / oft purpurberwich / oft hemelsblacuw. Welcke verscheydenheit van vertue van hem verstaen wort te wesen niet in eenderhande bloeme / als Andreas Lacina gemeent heeft / maer in verscheyden geslachten / als genoetsaem blyckit wt het langhe ondersoek ende handelinghe der crupden. Antonius Musa getuygt oock dat sijn sels in Slabonjen ettelijcke bloemen van Lisch ghesten heeft / meestendeel heel witt / som bleek van verwen / som geel / som purpurberwich / als hij in het Examen oft Ondersoek van de Simplen oft Drogen geschreven heeft.

Voorts soo en vershillen de Lischen niet alleen aengaende de vertue van de bloemen / maer oock aengaende de grootte van het gewas selve / want sommige sijn grooter ende hooger op schietende / sommige sijn clepnder / ende blijden altyt veel leger. Van dese twee verscheyden gheslachten sullen wij in dit Capittel handelen / te weten van't Groot / ende van't Cleyn / met heur medesooten / die aengaende heur verwe van den anderen vershillen / doegende daer bij noch een ander middelsooyte die twesmaels a' iars plegt te bloeyen / van Clusius beschreven.

Gedaente. 1. De Bladeren van de Grootste sooyten van Lisch sijn lancworigich / hebbende de ghedaente van een lemmer van een ober / berde syden syden / de swaert oft mes / de Stelen sijn cont / gelatt / ende cael / anderhalven doet hoort / oft hooger / op t'soy van de welcke ettelijcke lange onoppen met bloemen voortcomen / gelijckelijck van den anderen staende / oft nu hier een nu daer een ander gheschickt / niet recht tegen ober den ande-

Groot Lisch ober See.

花
セ
ウ
フ

ren/

Ander gedaente van Lisch.

Lisch van Portugal, issemaelt staets bloeyende.

ren / dij oft hier in't getal / goet van teick. Dese Bloemen sijn egyptelijck van ses bladekens gemaekt / van de welcke de dij nebertwaerts omgheeront / ende als enen boghe omgekeert ende gedraeyt sijn / de ander dij staen om hooge / dan sijn op heur t'soy recht tegen over malcanderen gheront oft innewaerts gebogen. De verwe van het wit Lisch is de gheheele bloeme door gantsch witt / die van't geel / gantsch gecluwe / die van't blaew / oft swart / dat is witten donckerblacuw / purpurberwich / is gantschelijck de verwe van de blaew Violette gelijck / die van't purpurberwich / is wt den blaewen purpur / maer nochtans de gene die hier in Neder Duytschlandt gheuen is / en in alle de bladekens door / ende gen alle canten niet gelijck / verwen / gemerckt dat die dij bladekens die bodenwaerts teghen den anderen omgheeront staen / bleeker sijn ende wyter van verwen / besonder die van een sooyte de welcke die bladekens bister bleek van verwen heeft / ende nae bij de verwe van het water oft van de socht comende / de ander dij die nebertwaerts omgheeront staen / sijn aen heur onderste bleek / aen heur opper se seer traep purpur oft violetblacuw / doch wat bleekachtich / somtijts dooregen oft gemengt met witten strepen oft linnen / die van het begunsel ende oorspronck van het bladeken / ende oock van de geel fregnie beginnende / een seer traep ende steffelijck mengelinghe ende verscheydenheit van verwen vertoonen. Dese fregnie neemt heuren oorspronck in elke bloeme in de onderste bladeren / aen dat deel van de selve daer sij in de onoppe vast sijn / ende wort van daer af nae bodenwaerts tot het midden toe ghelept / ende is met dese dunne / geelachtige / seer seldom witten haptachtige vlokken besett / alsoo de wijnbauwen van een sdenche / oft een rughe ende haptichte aulse ghelijckende. Behalven dese selve noch dij andere lancworigiche smalle bladekens / aen heur opper se ende luttel se deel in tweren ghelept oft gesplet / de welcke dese fregnie eenichsins bedecken. Onder elck een van dese schijnt een enckel draeyen. De Wortelen van die Lisch sijn lanc / vast / ghecroopt /

ende bijnae lancworige / eenen binger dick / oft dicke / heur selven somtijts in meere afsetelen oft wischietelen scheydende / die heur selven ter syden wt verhebben / en in d'opperste bander aerden blijben hangen / en bij nae booytcrupden van binnen sijn sij witt. Dese wortelen / ter wijlen sij noch versich en noch niet blooch geworden sijn / laten in't sinakle eenige scherpaechteyde op de tonge / diemen nochtans niet van stonden aen alsinen die vooft gewaer en wort / maer een weynichsien nae datmen daer gemaect heeft / want als dan behangt de scherpaechteyde van dese wortelen het arstere van de hiele en de wortelen van de tonge / in sulcker woelen dat daer wat brandichs oft hittichs en ontstekinghe op blyft / ende bijnae ingedruckt wort / twelck niet lichteelijck en vergaet oft verwoonen en wort door eenige vochtichheit daerme de hiele mede spoelē oft afbagen mach / Maer als dese wortelen drooghe sijn / en sijn sij soo schery van s'iaerlic niet / en sijn daerenboven wat aengenaemer van reuck.

2. Onder dese groote sooyten van Lisch moet oock gerekent wese de Iris Lusitana biflora van Clusius ghesce- ten / die van hem in't lang beschreven wort in de beschre- vinge die hij heeft van de crupden van hem in Spaegnen gebonden / de welcke hier te lande vrent is / ende van hem hier eerst gesonden wt het Coninckryck van Portugal / ende biflora gheheten is / om dat sij niet alleen in de Lentē / maer oock in den herst plegt te bloeyen / al oftmen seve Tweemaels bloe / ende Lisch.

3. De Cleyn gheslachten van Lisch sijn van blade- ren / bloemen ende wortelen de Grootte gelijck / van alleen de bladeren en sijn in aen spanne hoorch / doch breeder dan die van het Lige Lisch oft Cleyn Smalbladich Lisch / dat wij hier naemaels sullen beschrijven. De Bloeme is van de selve ghedaente daer de ander af sijn / maer nochtans een weynichsien clepnder / van verwen oft wat verstaen geel / oft blaew / ende dat somtijde donckerder somtijts lichter oft bleeker.

Maer de bloemen van alle de sooyten van Lisch vol- gen dicke dijhoekliche haruwen oft saethuysen / daer- in